

NKFIA-PÁLYÁZATOK

„Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723)

Szakmai beszámoló az első évről (2019–2020)

2019. november 22-én értesültünk a pályázat nyertességéről. A december 1-jén induló támogatási szerződést december 13-án írtuk alá. Nemcsak az év vége/eleje lassította le a hivatali ügyintézését, de az a tény is, hogy a projektben nem tervezett kulturális pótlék, illetve a garantált bérminimum 2019. december 30-i felemelése miatti kötelező bértöbbletnek a pályázat költségvetésében nem volt fedezete. A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) egyéb forrásból nem tudta ezeket pótolni, ezért a vezető és a szenior kutató tervezett összegét csökkentettük (12,5%-kal). Az MNL gazdasági és informatikai területe kiemelten, a humánpolitikai területe csak a kialakult eljárásrendjében kezelte a kapcsolódó feladatokat, utóbbi esetben intézményvezetői intervencióra is szükség volt a projekt beindulása érdekében. Nehezítette az informatikai beszerzéseket és a digitalizálás beindítását az MNL számára kötelező központi közbeszerzési előírások időben hosszú volta. A projekt ügyintézésére és szakmai feladatainak a megvalósítására is jelentős negatív hatással volt a koronavírus okozta veszélyhelyzet (home office, utazási korlátozások). Minderre tekintettel a pályázat nem tudta teljes mértékig teljesíteni az első évre tervezett feladatokat, de a teljes futamidő alatt a hiányok pótolhatók, és a számos nehezítő körülmény ellenére sikeresnek ítéljük az eddig végzett munkát.

Az MNL Baranya Megyei Levéltárában (BaML) a fiatal kutató március 2-ától dolgozik (tervezett: január 1.), de a kiváló felkészültségű doktorandusz hallgató a tervezett munka időarányos részét (25%) így is teljesítette, és még publikált is a projekt kutatási témájában. Az MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltárában (HBML) az először alkalmazni kívánt kolléga családi okokból a szerződéskötéskor visszalépett, a levéltár által kivá-

lasztott új kolléga ezért csak március 18-án lépett munkába (tervezett: január 1.). Sajnos ő is kilépett pár hónap múlva, szeptember 6-án, mert a Debreceni Egyetemen kapott kedvezőbb állásajánlatot. Itt megjegyzendő, hogy a projektben alkalmazott fiatal kutatóknak kínált illetmény nem versenyképes, így csak olyan személy vállalja a munkát, akinek egyéb szakmai érdeke – doktori tanulmányok, levéltári kutatás, távlati karrier cél – is fűződik a levéltári álláshoz. A levéltár hamar talált ilyen személyt, aki már szeptember 14-én munkába állt és a tervezett munka jelentős részét (a teljes 17%-át) elvégezte. A projekt egyes részfeladatai számára is igen hasznos, hogy mindkét doktorandusz hallgatónak vannak térinformatikai ismeretei, amelyeket a poligontérkép elkészítésénél és az adatok vizualizációjánál is hasznosíthatunk majd. A fiatal kutatók csatlakozását az OTKA-tól megkértük és megkaptuk.

A két tagintézményben (BaML, HBML) egy-egy tapasztalt kolléga segíti a helyszínen a fiatal kutatók szakmai és levéltári munkáját, ők, valamint a vezető és a szenior kutató az adminisztráció elhúzódása miatt a 12 hónapra tervezett juttatásukat 10 hónapra elosztva (február–november) kapták meg, ezt az OTKA-val engedélyeztettük. Ha a következő években is fennáll ez a helyzet, hasonlóképpen fogunk eljárni.

A pandémiás veszélyhelyzet miatt a kutatócsoport tagjai közötti kommunikáció elsődleges formája az elektronikus levelezés és az online értekezlet (zoom) volt, de nyáron, a korlátozások enyhülésével egy-egy alkalommal személyesen is konzultáltunk a tagintézményi kollégákkal. A szenior kutató folyamatosan segítette a fiatal kutatókat a feldolgozás technikai kérdéseiben és az irattípusok azonosításában.

Iratanyagfeltárás

A fiatal kutatók fő feladata, hogy a megyei tagintézményekben az ottani felmérési felügyelőségek eddig fel nem tárt – teljesen ismeretlen – iratanyagát darabszinten feltárják és a levéltári nyilvántartó rendszerben feldolgozzák. Az MNL BaML-ban ez a VI.181. *Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség iratai* fond (605 doboz, 50 kötet), ebből 113 doboz és 50 kötet, összesen 1233 rekord készült el. Az MNL HBML-ban a VI.181. *A Bihar és Hajdú vármegyei Földmérési Felügyelőségek iratainak gyűjteménye* című fond (61 csomó, 1348 kötet), ebből 14 csomó és 144 kötet, összesen 238 rekord készült el. Az eltérő mennyiségek és őrzési egységek is jól mutatják az iratanyag sokszínűségét. Az elkészült rekordok elérhetők a <http://www.eleveltar.hu> oldalon.

Külföldi kutatások

A projekt első évében egy hónapos ausztriai levéltári kutatást terveztünk. 2019. december 11-én Török Enikő egynapos előkutatást végzett az Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium, Katasterabteilung, Akten anyagában, átnézte és jegyzékelt az 511–513. doboz (1864) 53 ügyiratát. Az iratokról saját fényképezőgéppel felvételeket készített (280 fájl, 859 MB).

A koronavírus okozta veszélyhelyzet miatt hiába szerveztük meg kétszer is (nyárra, majd őszre) a kutatáshoz szükséges szállást a Collegium Hungaricum-ban, tavasszal a levéltár bezárt, nyártól jelentős mértékben szűkült a kutatóhelyek száma, majd a bevezetett utazási korlátozások végképp megakadályozták a kutatás megvalósítását. A helyzet normalizálódásával a következő években 1-2 héttel hosszabb kutatás esetén a tervezett munka elvégezhető lesz.

Belföldi levéltári kutatások

A Földmérési és Távérzékelési Intézet őrizetében lévő kataszteri térképek digitális másolatainak (X 10837) állománybavétele folytatódott.

2019 decemberében 23, 2020-ban 194, összesen 217 leírási egység készült el, bekerült a tartós tárba (SDB), összesen 1100 fájl, 182,9 GB. A K 269 *Pénzügyminisztérium Általános iratok* állagának kataszteri vonatkozású iratait ügyiratszinten feltárjuk. Elkészült 2020-ban: az I. rész X. ügyosztály iratai (38. csomó, 1867, 78 rekord), illetve a II. rész Tárgyi alapon átrendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatás, 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek (2 al-tétel, 20 ügyirat és 3 kötet). Az adatok 2021-ben a levéltári nyilvántartó rendszerbe is bekerülnek.

Poligontérkép az adatok vizualizációjához

A projekt adatbázisának vizualizációjához egy pont- és poligontérképet készítünk (shapefile), amelyet térinformatikai rendszerekben lehet felhasználni. Ennek alapjául azok az 1:144 000 léptékű kataszteri átnézet térképek („... vármegye földadókataszteri beosztásának átnézet vázolata”) szolgálnak, amelyeket a vizsgált korszak végén, 1910–1912-ben adott ki az Állami Nyomda a kataszteri szervezet adatai alapján. Mivel a HM-HIM Hadtörténeti Térképtárának digitalizált anyaga csak kevés megyét illetően állt rendelkezésre, a hiányzókat az OSZK Térképtárából rendeltük meg. A digitalizált állomány a projekt honlapjának Vizualizáció/Poligontérkép menüpontjából elérhető.

Az első évben e megyetérképek georeferálásával és átrajzolásával készítettük volna el az alaptérképet. A feladatra tervezett doktorandusz hallgató 2020-ban középvezetői megbízatást vállalt a teljesen átszervezett OSZK-ban, és intézményi feladatainak nagy mennyisége miatt a projektév végén a feladatot visszaadta, csak a georeferálást tudta elvégezni. Az erre tervezett összegből semmit nem fizettünk ki. A feladat a következő évben elvégezhető, ez a terv teljesítésében késedelmet nem okoz. A poligontérképhez szükséges adatokat a megyei térképekről rögzítettük (15 253 településnév).

Prozopográfiai gyűjtemény, névtér

Az előző OTKA-projekt tiszti címtáron és szolgálati törzslapokon alapuló névanyagának ki-

bővítést folytattuk. Meghatározzuk az 1850–1918 között a kataszteri szervezetben dolgozó személyeket. Adattárunkat kiegészítettük a *Hof- und Staatshandbuch des österreichischen Kaiserthumes, 1856–1859* adataival (1053 név), valamint megkezdjük a K 269 állagban őrzött, 1860–1892 közötti szolgálati beosztások feldolgozását. Jelenleg már több mint 3000 személy szerepel a nyilvántartásunkban. A személyek – később adataik is – a projekt honlapjának Protopográfia menüpontjában található. Elkészült a személyek adatainak sémája (az adatbázisokhoz).

Digitalizálás

Bizonyos mennyiségű kataszteri irat digitalizálására is lehetőség van munkatervi feladatként. Ennek keretében az *S 79 Kataszteri iratok* állagból az alábbi irattípusokat adtuk át digitalizálásra: lakóházak jegyzéke, birtokosok névjegyzéke, házsámjegyzék, helynévjegyzék, felvételi előrajz (a 2012–2013-ban megkezdett digitalizálás folytatása). 928 dokumentum kiemelése (ebből 718 reponálása is megtörtént már, Török Enikő végezte). A Reprográfiai Osztály 10 945 fájl (250,3 GB) készített el.

A projektben külső vállalkozó bevonásával terveztük az MNL OL kataszteri telekönyveinek digitalizálását (400 000 oldal a négy év alatt, a teljes állomány fele). 2020-ban elkészült a digitalizálás feladatspecifikációja a vállalkozási szerződéshez és a próbaszkennelés előkészítése, de az intézményre vonatkozó közbeszerzési szabályok miatt csak a következő évben történik meg a ter-

vezett mennyiség első felének digitalizálása. A szervezettörténeti kutatásokhoz az *MNL OL K 269 Pénzügyminisztérium Általános iratok* 21. tételében (HU-MNL-OL-K 269-II-A-21-b.) található „Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása” három kötetét (1860–1865, 1868–1874, 1884–1892) is digitalizáltuk, ez összesen 867 oldal/felvétel. Ennek hozzáférést 2021-ben oldjuk meg.

Informatikai eszközök beszerzése

A projekt résztvevői számára 2 asztali gépet és 3 laptopot, valamint 5 nagy (27”) monitort szereztünk be. A rendelkezésre álló keret – a közbeszerzésben beszerezhető gépek magas ára miatt – nem tette lehetővé, hogy a vezető kutató is kapjon egy laptopot az előző OTKA-projektje, 2013 óta használt gépe helyett, ezért számára az MNL vásárolt új laptopot.

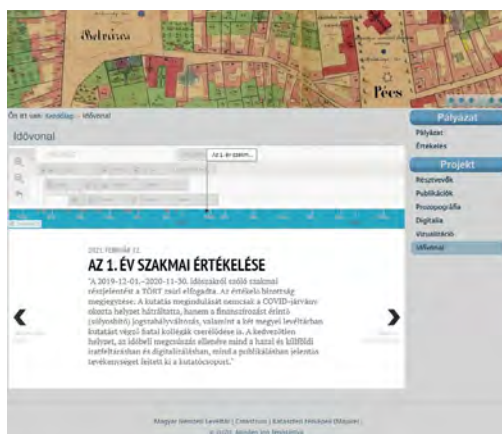
Publikációk

A pályázatban vállalt publikációs számot meghaladtuk, sőt két másik résztvevő is írt cikket. A projekt honlapjának „Publikációk” menüpontja szerzők és időrend szerint, a szabad hozzáférés (open access) megadásával tartalmazza a cikkek jegyzékét.

A projekt saját honlapot tart fenn, amelyen a projektesemények és az elvégzett munka érhető el (<http://www.negyzetkataszter.hu>).

A vezető és a senior kutató a *Catastrum* című évnegyedes katasztertörténeti folyóirat fő- és felelős szerkesztője.

(Reisz T. Csaba)

■ A projekt honlapja
(www.negyzetkataszter.hu)